

La elaborarea acestei lucrări au fost avute în vedere dispozițiile Noului Cod civil (Legea nr. 287/2009), republicat în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011 și ale Noului Cod de procedură civilă (Legea nr. 134/2010), republicat în M. Of. nr. 247 din 10 aprilie 2015, precum și doctrina, legislația și jurisprudența publicate până la data de 15 mai 2016.

Prof. univ. dr. Dumitru C. FLORESCU

DREPTUL SUCCESORAL

Ediția a VI-a

Universul Juridic

București

-2016-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA
AUTORULUI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE
INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FLORESCU, DUMITRU C.**

**Dreptul succesoral / Dumitru C. Florescu. - Ed. a 6-a -
București: Universul Juridic, 2016**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-673-835-4

347.65(498)(075.8)

REDAȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15;**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

LISTA DE ABREVIERI

art.	articol
art. cit.	articolul citat
alin.	alineat
c.	contra/împotriva
C. A.	Curtea de Apel
C. civ.	Codul civil
C. com.	Codul comercial
C. fisc.	Codul fiscal
C. pr. civ.	Codul de procedură civilă
C.E.E.	Comunitatea Economică Europeană
C.J.C.E.	Curtea de Justiție a Comunităților Europene
C.S.J.	Curtea Supremă de Justiție
Dec./dec.	Decizia/decizia
ed.	ediția
Ed.	Editura
H.G.	Hotărârea Guvernului
<i>infra</i>	mai jos
<i>idem</i>	același autor
Î.C.C.J.	Înalta Curte de Casație și Justiție
lit.	litera
N. C. civ.	Noul Cod civil
N. C. pr. civ.	Noul Cod de procedură civilă
O.G.	Ordonanța Guvernului
<i>op. cit.</i>	opera citată
O.U.G.	Ordonanța de urgență a Guvernului
p.	pagina/paginile
par.	paragraf
P.R.	Pandectele Române
R.D.C.	Revista de Drept Comercial
R.R.D.A.	Revista Română de Drept al Afacerilor
<i>supra</i>	mai sus
S./s. civ.	Secția/secția civilă
S./s. com.	Secția/secția comercială
S./s. cont. adm.	Secția/secția de contencios administrativ
T.	Tribunalul
T.M.B.	Tribunalul Municipiului București
T.S.	Tribunalul Suprem
vol.	volumul

TITLUL I

Considerațiuni generale privind moștenirea

CAPITOLUL I

NOȚIUNI GENERALE

Secțiunea I *Terminologie*

§ 1. Noțiunea de moștenire¹

Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă (art. 953 C. civ.)².

Patrimoniul unei persoane fizice – totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale și bunurilor care aparțin acesteia – este însoțitorul permanent al persoanei pe parcursul întregii sale existențe³.

Patrimoniul (activul și pasivul patrimonial) nu dispare odată cu încetarea din viață a persoanei fizice, el este o realitate faptică în căutarea unui subiect de drept căruia să îi fie atribuit.

Prin urmare nu poate exista patrimoniu fără titular.

Dreptul succesoral oferă soluția juridică a transmiterii patrimoniului unei persoane fizice la decesul acesteia.

Moștenirea este deci transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane fizice sau persoane juridice, în ființă la data transmiterii.

¹ Prof. dr. D. Florescu, *Drept civil. Drept succesoral*, Ed. Universității Titu Maiorescu, 2009, p. 3-5; Prof. dr. Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, 2002, p. 5-12; D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, 2003, p. 25-28; Mihail Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei*, Ed. Academiei R.S.R., 1966, p. 19-65; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, *Tratat de drept civil*, vol. III, Juridica, Ed. All Beck, 1998, p. 226-246; D. Alexandresco, *Principiile dreptului civil român*, vol. II, București, 1926, Ed. Socec & Co, p. 16-46.

² Moștenirile deschise înainte de intrarea în vigoare a Codului civil sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii moștenirii.

³ „Orice persoană fizică sau persoană juridică este titulară a unui patrimoniu care include toate drepturile și datoriile evaluabile în bani ce aparțin acesteia”. [art. 31 alin. (1) C. civ.]

Art. 953 C. civ. are în vedere transmiterea legală a patrimoniului unei persoane fizice decedate unor persoane fizice în viață (moștenirea legală), cât și transmiterea pe cale testamentară a acestui patrimoniu, a unei porțiuni din el, sau a unor bunuri determinate, unor persoane fizice sau persoane juridice în ființă, dar și transmiterea moștenirii vacante.

Cu alte cuvinte, dispoziția art. 953 C. civ. are în vedere toate modalitățile de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice la decesul acesteia.

Moștenirea este unul dintre modurile de dobândire a proprietății.

Ea se deschide numai la moartea unei persoane (fizice), fiind astfel un mijloc de dobândire a proprietății *mortis causa*.

Faptul juridic care determină transmiterea patrimoniului este moartea titularului său.

Regulile privind transmiterea patrimoniului pentru cauză de moarte, stabilite de Codul civil în Cartea a IV-a, Titlul I – „Despre moșteniri și liberalități”, sunt aplicabile la moartea (decesul) unei persoane fizice.

Transmitterile universale sau transmitterile cu titlu universal determinate de încetarea persoanei juridice nu intră în conținutul noțiunii de moștenire.

Codul civil din 1864 (art. 644) folosește noțiunea de „succesiune” ca echivalent pentru noțiunea de moștenire, preferată de noul Cod civil. La data intrării în vigoare a Noului Cod civil, termenii și expresiile din vechea legislație civilă se înlocuiesc de drept cu termenii și expresiile corespondente din noul Cod civil.

§ 2. Noțiunea de moștenire are un prim sens, de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate, și un al doilea sens, acela de universalitate a activului și pasivului patrimonial care trece de la defunct la moștenitorii săi, altfel zis de masă succesorală.

Moștenirea cuprinde întreg patrimoniul defunctului, atât drepturile, cât și obligațiile lui, cu excepția celor strict personale, constituite *intuitu personae* și a celor viagere, constituite pe durata vieții celui care lasă moștenirea și care se sting la moartea sa.

Moștenitorul nu poate avea mai multe drepturi decât avea *defunctul*, pentru că nimeni nu poate transmite mai multe drepturi decât are el însuși (*Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet*).

§ 3. Defunctul (de *cujus*)

Defunctul sau *de cuius*-ul este persoana despre a cărei moștenire este vorba. Termenul provine din prescurtarea sintagmei latine „*Is de cuius succesionis agitur*” (cel despre succesiunea căruia este vorba) și este folosit în special în moștenirea legală.

În moștenirea testamentară este utilizat și termenul de **testator**, pentru a desemna *de cuius*-ul care a dispus de patrimoniul său pentru cauză de moarte.

§ 4. Moștenitor sau succesor este persoana fizică sau persoana juridică care dobândește fie întreg patrimoniul defunctului, fie o fracțiune din acesta.

Persoanele juridice pot fi numai moștenitori testamentari.

Vechiul cod civil folosea pentru desemnarea moștenitorului legal și termenul sinonim, de origine latină, **erede**.

În cazul moștenirii testamentare pentru desemnarea succesorului, este întrebuițat și termenul specific **legatar**.

Persoana care îndeplinește condiția cerută de lege pentru a putea moșteni, dar care nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune succesorală (de a accepta sau de a renunța la moștenire) se numește **succesibil**.

Secțiunea a II-a

Felurile moștenirii

Art. 955 C. civ. dispune: „Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care acela care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament.

O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală”.

Rezultă că moștenirea este de două feluri: legală sau testamentară¹.

Moștenirea este legală când transmiterea patrimoniului pentru cauză de moarte are loc în temeiul legii.

Legea reglementează în cazul moștenirii legale persoanele care vor fi chemate la moștenire, ordinea în care vor veni precum și cotele ce li se cuvin.

Moștenirea legală reprezintă situația obișnuită, comună, și se aplică ori de câte ori defunctul nu a dispus de bunurile sale pentru cauză de moarte prin testament. De aceea

¹ R. Voinea, *Legătura indestructibilă dintre patrimoniu, devoluțiunea succesorală legală și devoluțiunea succesorală testamentară* în „Dreptul” nr. 11/2009, p. 70-75.

În literatura juridică s-a susținut că alături de succesiunea legală de drept comun există și o **succesiune legală extraordinară** (anomală – în afara regulilor). (M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul R.S.R.*, Ed. Academiei, București, 1996, p. 20, nota 6)

Succesiunea anomală constituie o derogare de la principiul caracterului unitar al devoluțiunii moștenirii și, de asemenea, o devoluțiune întemeiată pe **natura** sau **proveniența** bunurilor succesoriale fără a ține seama de bunurile moștenirii legale ordinare.

Succesiuni anormale există și în prezent în dreptul nostru, dar ele urmează a fi analizate ca excepții de la caracterul unitar al transmiterii succesoriale (dreptul de moștenitor al soțului supraviețuitor, clauza de preciput, clauza de reîntoarcere a bunurilor donate, dreptul de abitație, transmiterea amintirilor de familie).

Noi considerăm aceste situații ca excepții legale de la caracterul unitar al transmiterii succesoriale, și nu ca o formă distinctă a acestei transmisiuni. Această caracterizare se întemeiază pe dispoziția art. 955 C. civ., care stabilește două feluri ale moștenirii: cea legală și cea testamentară, excluzând „per à contrario” o altă formă de transmisiune succesorală.

Același autor, având în vedere dispozițiile Codului civil de la 1864, menționa și existența unei **moșteniri contractuale**, dând ca exemplu donația de bunuri viitoare, prin care una din părțile contractuale promitea a lăsa la moartea sa celeilalte părți (instituitul donatar) toată moștenirea, o fracțiune din ea sau bunuri determinate.

Valabilitatea unei astfel de convenții a fost negată anterior intrării în vigoare a Noului Cod civil sub imperiul vechiului Cod al familiei.

În prezent, clauza de preciput prevăzută de Noul Cod civil ar putea fi analizată ca o stabilire convențională a transmiterii pentru cauză de moarte între soți a unor bunuri aflate în devălmășie sau coproprietate.

Noi credem însă că această clauză de preciput, care poate fi prevăzută în convenția matrimonială, este o **dispoziție testamentară unilaterală sau, după caz, reciprocă** inclusă într-un contract, convenția matrimonială, și nu un contract privind o transmitere succesorală.

moștenirea legală este cunoscută și sub denumirea de **moștenire *ab intestat*** (adică fără testament).

Temeiul moștenirii legale a fost la origine rudenția firească (rudenia de sânge), iar ideile care determină acest criteriu de transmitere legală a patrimoniului succesoral sunt afecțiunea presupusă a defunctului față de rudele lui de sânge și consolidarea familiei prin conservarea bunurilor moștenite.

În prezent, rudenția civilă, rezultată din adopție, care este asimilată cu rudenția firească pe planul efectelor juridice, constituie și ea, alături de rudenția firească, pentru motivele arătate mai sus temeiul moștenirii legale.

Moștenirea este testamentară când, și în măsura în care defunctul a dispus de întregul său patrimoniu sau de o fracțiune din acesta, ori de bunuri individual determinate, prin acte de ultimă voință îmbrăcate în formă testamentară (legate).

Voința legiuitorului, care stabilește un sistem legal de transmitere a patrimoniului defunctului, nu se poate substitui voinței defunctului, titularul patrimoniului său.

Voința legiuitorului suplinește numai voința neexprimată a defunctului.

Există însă și câteva norme prin care legiuitorul intervine și corectează voința liberală a defunctului, în scopul protejării rudelor foarte apropiate sau a soțului supraviețuitor (rezerva succesorală și drepturile speciale ale soțului supraviețuitor).

Defunctul poartă în cadrul succesiunii testamentare și denumirea de *testator*, iar persoanele desemnate să culeagă moștenirea – în tot sau în parte – se numesc *moștenitori testamentari sau legatari*.

Moștenirea legală conferă întotdeauna o vocație universală la moștenire, dar va fi efectiv un mijloc de dobândire, fie universal, fie cu titlu universal al acestuia, în funcție de numărul de succesibili în rang util și acceptanți care vor culege moștenirea, în timp ce moștenirea testamentară poate fi universală, cu titlu universal sau cu titlu particular¹.

Cele două forme ale moștenirii, cea legală și respectiv cea testamentară, nu se exclud, ci pot coexista.

O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală [art. 955 alin. (2) C. civ.]².

Firește că, în toate cazurile în care ar exista moștenitori rezervatari, și prin legate (testament) s-a adus atingere rezervei lor, ei vor dobândi potrivit legii partea din moștenire corespunzătoare rezervei, și doar pentru rest (adică pentru cotitatea disponibilă) devoluțiunea succesorală va fi testamentară.

¹ Moștenitorul legal are o vocație legală universală la moștenire și va dobândi întreaga moștenire dacă vine singur la ea. În schimb, el va culege fracțiuni din moștenire, dacă vine în concurs cu alți moștenitori legali ori cu legatari universali sau cu titlu universal.

² Codul civil din 1864 și în continuare, Noul Cod civil au părăsit principiul dreptului roman al unicității formei de transmitere a moștenirii, potrivit căruia nimeni nu putea muri lăsând testament pentru o parte din moștenire și fără testament pentru rest. (*Nemo pro parte testatus et pro parte intestatus decedere potest*).

CAPITOLUL II

CARACTERELE JURIDICE ALE MOȘTENIRII

Secțiunea I

Enumerarea caracterelor juridice ale moștenirii

Din definiția moștenirii – **transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate la una sau mai multe persoane în viață** – rezultă caracterele juridice ale acestui mod de transmitere a drepturilor și obligațiilor.

Secțiunea a II-a

Caracterele juridice ale moștenirii

Caracterele juridice ale moștenirii sunt: transmitere pentru cauză de moarte, transmitere universală sau cu titlu universal, transmitere unitară și transmitere indivizibilă.

§ 1. Este o transmitere pentru cauză de moarte (*mortis causa*) pentru că se produce numai ca efect al morții, fizic constatate sau judecătorește declarate, a unei persoane fizice.

Ea este prin urmare o transmitere *mortis causa* și nu *inter vivos* (între vii).

Regulile moștenirii nu se aplică în cazul încetării existenței unei persoane juridice.

§ 2. Este o transmitere universală sau cu titlu universal pentru că obiectul moștenirii este patrimoniul defunctului, adică totalitatea drepturilor, bunurilor și obligațiilor care au valoare economică și care au aparținut defunctului, sau respectiv fracțiuni din acest patrimoniu.

Nu se transmit prin moștenire drepturile și obligațiile nepatrimoniale, precum și drepturile și obligațiile patrimoniale constituite *intuitu personae* (de exemplu obligația de întreținere) ori cele care având caracter viager, se sting la moartea titularului lor.

Caracterul universal sau cu titlu universal al transmiterii moștenirii explică transmiterea atât a activului patrimoniului defunctului (drepturi și bunuri), cât și a pasivului patrimonial (a obligațiilor defunctului).

Transmiterea moștenirii se deosebește de transmiterea între vii, pe de o parte, pentru că are ca obiect o universalitate sau o fracțiune din universalitate, și nu bunuri sau drepturi privite *ut singuli* (individual), iar pe de altă parte, pentru că are ca obiect și obligații, care nu pot forma obiect al transmiterii între vii¹.

¹ Prin acte juridice între vii nu se pot transmite datoriile unei persoane. Noul Cod civil reglementează instituția „cesiunea contractului” și a „preluării datoriei”, dar ele nu infirmă caracterul universal al transmiterii

Excepție de la caracterul universal sau cu titlu universal al transmiterii moștenirii îl constituie legatul cu titlu particular, când obiectul transmiterii moștenirii pe cale testamentară îl constituie bunuri determinate, și nu patrimoniul defunctului sau fracțiuni din acest patrimoniu, transmitere care nu este însoțită de regulă de obligația de a suporta pasivul succesoral.

De aceea în dreptul roman legatul cu titlu particular a fost considerat o „donație pentru cauză de moarte”.

În sfârșit, drepturile privind imobilele dobândite *mortis causa* sunt opozabile terților fără îndeplinirea formalităților de publicitate imobiliară cerute de lege pentru transmiterile prin acte între vii [art. 887 alin. (1) C. civ. și art. 26 alin. (1) din Legea nr. 7/1996 a cadastrului și a publicității imobiliare].

Aceste drepturi se vor înscrie însă în prealabil în cartea funciară dacă titularul înțelege să dispună de ele [art. 887 alin. (3) C. civ.].

§ 3. Este o transmitere unitară, în sensul că obiectul ei, *patrimoniul defunctului*, fiind unitar, *se transmite la moștenitori după aceleași norme juridice*, fără a distinge după natura, proveniența sau originea bunurilor care compun masa succesorală.

În dreptul român nu se aplică principiul *paterna paternis, materna maternis*, care distinge bunurile după proveniența lor: pe linie paternă sau pe linie maternă, decât în cazul în care la moștenirea defunctului vin în concurs frați buni (având aceeași mamă și același tată), cu frați consangvini sau cu frați uterini.

A. Caracterul unitar al transmiterii comportă și unele excepții, determinate de considerente de echitate sau de ordin social-economic, și anume:

a) Soțul supraviețuitor când nu vine în concurs cu descendenții, moștenește pe lângă cota stabilită potrivit art. 972 C. civ. și mobilierul și obiectele de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților (art. 974 C. civ.).

Mobilele gospodăriei casnice formează deci o masă distinctă de bunuri succesoriale, reglementată de norme distincte de cele care cârmuiesc restul succesiunii.

În cazul în care soțul supraviețuitor vine în concurs cu descendenții defunctului, el nu mai are acest drept special și principiul unității transmisiunii succesoriale se va aplica integral.

b) Clauza de preciput prevăzută de art. 333 C. civ. reprezintă o excepție de la caracterul unitar al transmiterii moștenirii.

Potrivit textului citat „Prin convenție matrimonială se poate stipula ca soțul supraviețuitor să preia fără plată, înainte de partajul moștenirii, unul sau mai multe dintre bunurile comune, deținute în devălmășie sau în coproprietate.

Clauza de preciput nu este supusă raportului donațiilor, ci numai reducțiunii, în condițiile legii.

successoriale, întrucât în cazul lor se transmite o datorie singulară. Numai moartea unei persoane fizice poate declanșa transmiterea universalității drepturilor și datoriei sale”. A. Bacaci și G. Comăniță, *Drept civil, Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, 2013, p. 10.

„Transmisiunea prin acte între vii, în sistemul dreptului nostru contemporan, nu poate avea obligații, ci numai drepturi. Codul civil necunoscând cesiunea de datorie privită ca o operațiune prin care un debitor transmite obligația sa unui alt debitor fără acordul creditorului”, F. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, ed. a III-a, vol. I *Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, p. 36-37.